

بدلے رشتے

ہندوستان آتے پنجاب وچ آج کل اک گل عام سُنن وچ آؤندی
ہے کہ لوکاں دے آپسی رشتے پہلاں نالوں بہت بدل رہے ہن آتے
شہراں وچ تاں بہت حد تک بدل ہی گئے ہن۔ کیہا جاندا ہے کہ
بھین بھراواں دا پیار ختم ہندا جا رہا ہے، گھراں آتے پریواراں
وچ اتچاک مگدا جا رہا ہے، آتے ہریک نوں آپو آپنی ہی
پنی ہوئی ہے۔ حالات اس طرح دے بن رہے ہن کہ پُراانا سانجھا
پریوار ہن مگدا جا رہا ہے آتے شہراں وچ تاں بہتا کرے
مگت ہی گیا ہے۔ کئی بار اخباراں آتے ہور میڈیا وچ خبراں ہندیاں
ہن کہ بزرگاں نوں اوناں دے نیائے ہن نعل رکھنا نہیں چاہندے۔
کئی تھواں تے امریکہ وانگ بزرگاں دے گھر بن رہے ہن جنہاں
نوں کاروباری آتے سرمایدار لوک منافع بناؤن لئی چلا رہے ہن۔
بدلے حالات آتے رشتیاں دے تڑکن وچ اوناں نوں اک لاپے وند
منڈی دسدی ہے جہدی لوڑ نوں پورا کرے اوہ کافی منافع کما سکدے
ہن۔

انگریزاں دے ہندوستان وچ آؤن توں پہلاں ہند دے کسان واہی
آپنے گنارے لئی کردے سن تے پیداوار بازار لئی نہیں سی کیتی جاندی۔
ہندوستان وچ آ کے انگریز نے پنڈاں آتے شہراں وچ زمین دی

سانجھی ملکیت ختم کر دتی آتے کھیتی باڑی آتے صنعت دی بُنیادی
 جُڑت ختم کر دتی سی۔ ایہدے نعل کھیتی باڑی آتے صنعت وچ پیداوار
 صرف کسان آتے کاریگراں دے آپنے گزارے لئی ہی نہ رہے دُنیاں
 دی منڈی لئی ہوئی شروع ہو گئی۔ ۱۹۴۷ وچ دی مُلک دی ونڈ دے
 بعد ایہہ سلسلہ ہور وی تیز ہو گیا۔ پیداوار ہُن پیسے لئی کیتی
 جاندی ہے منڈی لئی کیتی جاندی ہے، پیداوار کرن والے دے گزارے لئی
 نہیں۔ اس نعل پیداوار دے پُرائے رشتے ختم ہو گئے ہن۔ ہر چیر
 منڈی وچ وکن لئی پیدا کیتی جاندی ہے۔ اس نعل ٹبر دی سانجھ
 وی ختم ہندی جا رہی ہے۔ ٹبر دی سانجھ دی بُنیاد سی سانجھی
 زمین آتے سانجھے کم کار۔ اس وڈے ٹبر تے سانجھے پریوار وچ
 اکٹھے واہی کردے سی، اکٹھے کھاندے پکانوڈے سی آتے اکٹھے
 کتدے بُندے سی۔ سانجھے تے وڈے پریوار دی تھان تے ہُن چھوٹا
 تے اگلا پریوار بندا جا رہا ہے جس وچ میاں بیوی دوہاں
 نوں شہراں وچ کم کرنا پیندہ ہے۔ سُنیا جاندا ہے کہ کئی شہراں
 وچ نوجواناں دے ویاہ دی اک ایہہ شرط ہندی ہے کہ اوہ آپنے
 ماں باپ نوں نعل نہیں رکھئے۔

سانجھی کھائی آتے سانجھے کم کاج دے ختم ہون نعل سانجھے وڈے پریوار
 دا ختم ہونا پیداوار دے ایہناں نویں رشتیاں دا نتیجہ ہے۔ جدوں
 کم آتے کھائی دی سانجھ مٹ گئی تاں ہور سانجھ رکھنی بہت ہی
 مُشکل ہے۔ پہلاں ہریک جہاں آپنے روزگار لئی پریوار آتے ہی نرہر

کردا سی۔ پیداوار دی ودھی سماجک ہو جان نعل ہن اوہ گل ختم
 ہو گئی ہے۔ ہن ساریاں نوں آپنے روزگار لئی سماج تے نرجھر کرنا
 پیندہ ہے۔ سماج اوس نوں روزگار دا کوئی سادھن، نوکری وغہرہ دے
 کے اوسدا گزارا چلاؤدا ہے۔ پریوار لئی اوہنوں روزگار دینا ہن
 ممکن نہیں ہے۔ نوکریاں اتے کمکاجاں دے معاملے وچ عام طور
 تے لوکاں نوں بہت تنگی دا سامھناں وی کرنا پیندہ ہے۔ زیاداتار
 کسان، مزدور اتے کرمچاری آپنے گزارے لئی سماج تے نرجھر کردے
 ہن۔ اجرتاں گھٹ تے مہنگائی بہتی ہون کرے اوناں نوں بہت ہی
 مشکلان نعل نچھنا پیندہ ہے پر پھر وی اوہ پریوار نوں اکٹھا
 رکھن دی کوشش کردے ہن۔

ہن روزگار، ودیا، صحت سنبھال اتے ہور ضروری لوڑاں دی پورتی
 لئی لوک آپنے پریوار تے نہیں سماج تے نرجھر کردے ہن اتے
 ایہہ سماج دی ہی ذمہ داری ہے کہ اوہ سبھ جنہاں نوں روزگار مہیا
 کرے کیونکہ پیداوار دے رشتے ہن پروارک نہیں سماجی ہو چکے ہن۔
 پر لبرل سدھانت اتے اُپرے ورگ ایہہ کہندے ہن کہ سماج دی
 کسے ول کوئی ذمہ داری نہیں ہے۔ اوہ کہندے ہن کہ سماج دی ذمہ داری
 تاں ایہہ ہی ہے کہ سماج اتے قدرت دے سارے سادھن وڈے سرمایداراں
 دے ہتھ وچ دے دتے جان تاں کہ ایہہ وشو منڈی وچ ہورناں
 وڈے سرمایداراں دا مقابلہ کر سکے اتے آپنے منافعے ودھ توں
 ودھ کر سکے۔ دلیل دتی جاندی ہے کہ ایہناں دے منافعے ودھن

نعل ہولی ہولی آپ ہی لوکاں دے روزگار آتے خوش حالی دا انتظام
ہو جاویگا، سماج آتے راجتنتر نوں لوکاں دے روزگار دی کوئی فکر
کرن دی لوڑ نہیں۔ پر لوکاں دے روزگار تے خوش حالی دا بندوبست
اس طریقے نعل نہ تاں کتے ہویا ہے آتے نہ ہو ہی سکدا ہے۔

مسئلہ ایہہ ہے کہ موجودہ ڈھانچے وچ پریوار آپنے میمبراں دیاں
لوڑاں پوریاں کرن دے قابل نہیں رہا تے سماج ایہہ ذمہ واری لین
لئی تیار نہیں۔ اس نعل رشتیاں وچ بھت آپو دھاپی پے گئی ہے۔
جے سماج ہی کسے لئی کجھ کرن نوں تیار نہیں تاں کسے نوں وی
سماج لئی کسی کرن دی لوڑ ہے؟ ایہو جھے وچار آتے خیال تالیسی
اداریاں آتے میڈیئے دے ہور سادھناں راہیں دن رات لوکاں وچ پھیلے
جا رہے ہن۔ اتھوں تک وی کیہا جاندا ہے کہ سماج ناں دی
تاں کوئی چیز ہی نہیں ہے۔ صرف ویکتی آتے پریوار ہی ہندے ہن۔
پریوار آپنے میمبراں دی لوڑاں پوریاں کرن دے سمرتھ نہیں اس لئی
ہریک جئے نوں آپنا ہی فکر کرنا چاہیدا ہے آتے کسے ہور بارے
سوچن دی کوئی لوڑ نہیں ہے۔ سماج کوئی چیز نہیں ہے آتے نہ ہی اس
دی کوئی ذمہ واری ہے اس لئی ہریک نوں آپو آپنی ہی پرواہ کرنی
چاہیدی ہے۔ جد ہریک نوں آپو آپنا ہی فکر ہووے پھیر آپو دھاپی
تاں پیئی ہی ہوئی۔

پر دوجے پاسے مزور، کرمچاری، آتے ہور ملّازمپیشا لوک جو آپنے
 روزگار لئی سہا ج آتے نر بھر کردے ہن اوناں دا آپنا تجربہ اوناں
 نوں سکھانویا ہے کہ اک دوجے نعل اکھٹے ہون وچ ہی اوناں
 دا بچاؤ ہے آتے فائدہ ہے۔ اگلا کوئی وی آپنے لئی کوئی حق نہیں
 جت سکدا۔ جنہاں چر اوہ سہج دے نعل اکھٹے ہو کے سہناں دے
 حقاں لئی گھول نہیں کردے کسے دے وی حق مل نہیں سکدے۔ اوہ آپنے
 تجربے توں ہی ایہہ تہ کڈھدے ہن کہ اوناں دی جھڑت آتے
 ایکتا ہی اوناں دی شکتی ہے۔ اس جھڑت آتے ایکتا بغیر اوہ بالکل
 کمزور ہن آتے کوئی اگلا جتا کھڑا نہیں رہ سکدا۔ اوناں دا تجربہ
 دسدا ہے کہ جتیں اوناں دی ایکتا مضبوط ہندی ہے اُنی ہی اوناں
 دی طاقت ودھدی ہے۔ اس لئی آج دُنیاں بھر وچ ایہہ نعرے اُچھ
 رہے ہن:

اک منگھتا اک سنگھرش!

اک ہور دُنیاں مُمکن ہے!

سہناں دے حقاں دی راکھی لئی اک وڈی پلانگھ پٹو!

ایہناں حالاتان نعل اک نویں قسم دا پریوار ہوند وچ آ رہا
 ہے جہدی بُنیاد خون دا رشتہ نہیں بلکہ انسان دی ہوند دا رشتہ
 ہے۔ انسانیت دا رشتہ ہے۔ ایہہ سریت دے جھلے آتے ساری انسانیت
 دی خوش حالی لئی ادم کرن دا پیغام دیندا ہے۔ منگھتا دا قافلہ

سانجھے پریوار توں انسانی پریوار ولّ چلّ رہا ہے جہدی بُناد
پیداوار دے سارے سادھناں نوں سماج دے ہتھ آتے وسّ وِچ کرنا
ہے، پیداوار دی ودھی تاں پہلاں ہی سماجی ہے۔ ظاہر آتے باتن حالت
اس لئی تیار ہن۔ پنجابی درشن دی سوچہ اس قافلے دا راہ روشن
کرن وِچ مدد کر سکدی ہے جو مانس کسی ذات سبھے اک ہی پہچانوو
دا دمّ بھردی ہوئی سریت دے بھلے دا ہوکا دندی ہے۔ اس قافلے
دے پنجابی دستے نوں اس سوچہ نوں آج دے حالات مطابق ہور پرچھلت
کرن دی لوڑ ہے اتے بدلے رشتیاں دے اس دؤر وِچ مثلے حل
کرن لئی اس درشن توں سیدھ لے کے ترن دی لوڑ ہے۔